

ברכת פירות ששינו צורתם

מחלוקת בפירות כתושים

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לח עמוד א

אמר ליה ההוא מרבנן לרבא: טרימא מהו? לא הוה אדעתיה דרבא מאי קאמר ליה... ואדכרתן מלתא הא דאמר רב אסי: האי תמרי של תרומה - מותר לעשות מהן טרימא שאינו מפסידה, אלא דמילתייהו קאי, וכיון דהכי הוא - מנכסין עליה כורא פני העץ, ואסור לעשות מהן שכר.

והלכתא: תמרי ועבדיניהו טרימא - מברכין עלוייהו בורא פרי העץ. מאי טעמא - במילתייהו קיימי כדמעיקרא.

לרש"י ותרומת הדשן במרוסקים הרבה מברך שהכל

2. רש"י מסכת ברכות דף לח עמוד א

טרימא מהו - מה מברכין עליו, ושם טרימא - כל דבר הכתוש קצת ואינו מרוסק.

3. תרומת הדשן סימן כט - דיני ברכות.

שאלה: לטוורג"א, שעושים מגודגניות שקורין וויכשיל"ן, שמבשלין אותן, עד שהן נימוחין לגמרי, ומערבין בהן תבלין ודבש, יש לברך עליהן שהכל נהיה בדברו או בפה"ע?

תשובה: יראה לפום המשמעות, דצריך לברך עליו בפה"ע, כמו הומלתא ... דאע"ג דהפרי נשחק ונימוח דק דק, אכתי במלתא קאי.

אמנם כי דייקנן בפירוש רש"י... וכן דקדק באשירי קטן, בההיא דטרימא דכתב וז"ל: תמרים ועבדיניהו טרימא, פ"י מרוסקין מעט, מברכין עליהן בפה"ע.

משמע, דאי הוה מרוסקין הרבה מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו, משום דלאו במילתייהו קיימי,

וא"כ כ"ש לטוורג"א של וויכשיל"ן, שהן נימוקין לגמרי, וגם מעורבים בשמים ודבש, דנפקי ממילתייהו...

ואף על פי שאין אלו החילוקים ברורים לי, מ"מ לא יעשו אלא ספק בדבר, ופסקו רבוותא דכל היכא דאיכא ספיקא בברכה ראשונה, מברך שהנ"ב, שעל הכל שאמר שהכל נהיה בדברו יצא.

לרמב"ם בעיסה מברך בורא פרי העץ

4. רמב"ם הלכות ברכות פרק ח הלכה ד

... תמרים שמעכן ביד והוציא גרעינין שלהן ועשאן כמו עיסה מברך עליהן תחלה בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

משמע בב"י שהרמב"ם חולק על רש"י

5. בית יוסף אורח חיים סימן רב אות ז ד"ה תמרים שכתשן

ופירש רש"י טרימא דבר הכתוש קצת ואינו מרוסק ומשמע מדבריו שאם היה מרוסק לגמרי אין מברכין עליו בורא פרי העץ וכן נראה מדברי רבינו וכן כתוב בתרומת הדשן סימן כ"ט. אבל הרמב"ם (שם ה"ד) כתב...

הראשונים לא חולקים וגם לרש"י כשלא עשאן משקה מברך עץ

6. ערוך השולחן אורח חיים סימן רב סעיף כז

אבל באמת נ"ל כמ"ש בעל הדרישה דאין כאן סתירה כלל וזה שכתב אין מרוסקין לגמרי ה"פ שאינו מרוסק עד שנעשה כמשקה או דבש דבזה וודאי מודה הרמב"ם כיון שנתבטל שם אוכל מעליו. והרמב"ם מיירי שמראה אוכל עליו אלא שנעשה כעיסה ונתבלבל מראיתו אבל מ"מ מאכל הוא (והא

משקה) כמו פאווידל"א שלנו ובוה גם רש"י מודה שמברכין עליו העץ... ולשון ריסוק הוא שנעשה כמשקה כמו אין מרסקין את השלג:

הראשונים לא חולקים וגם לרמב"ם כשמעכם בכלי יברך שהכל

7. נהר שלום סימן רב אות י

מכל מקום ממ"ש שמעכן ביד משמע דהרמב"ם נמי מודה דאם בכלי תו לא קיימא במילתיה ולא מברך בורא פרי העץ דפנים חדשות באו לכאן. ותדע דבהלכות תרומה ריש פרק י"א כתב וז"ל תמרים של תרומה מותר לחבצן ולקבצן בעיגול הדבילה עד כאן לשונו הרי דשם כתב בהדיא בעיגול והכא דייק לומר ביד דאילו בעיגול לא וטעמיה מדאיתא בגמרא מ"ט במילתייהו קיימי כדמעיקרא וכ"פ רש"י בהדיא דהיינו שלא ריסקן לגמרי שלא יהא ניכר עוד מהותן מעתה יכולני לומר שלא הביא הטור דברי הרמב"ם אלא להוכיח ממנו דכל שרסקו ביד היינו שכתשו קצת ולא מיקרי מרוסקין לגמרי אלא בממעכם בכלי

(אמנם קשה על חילוק זה מדברי הגמרא שהשוותה בפירוש דין תרומה לדין ברכות. וכן פירש שם רש"י בהדיא והוא מקור המחמירים)

השו"ע פסק כרמב"ם והרמ"א מסכים לעיקר הדין אך חושש לתה"ד

8. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רב סעיף ז

תמרים שמיעכן ביד ועשה מהם עיסה והוציא מהם גרעיניהם, אפילו הכי לא נשתנית ברכתן ומברך עליהם: בורא פרי העץ ולבסוף ברכה מעין שלש.

הגה: ולפי זה ה"ה בלשונו הנקרא פווידל"א מברכין עליהם: בפה"ע; ויש אומרים לברך עליהם שהכל (ת"ה ס"י כ"ט וב"י בשם הטור). וטוב לחוש לכתחלה לברך שהכל אבל אם בירך בפה"ע יצא, כי כן נראה עיקר.

למשנ"ב הדין עם השו"ע בתמרים והמחלוקת רק בפאווידל

9. משנה ברורה סימן רב ס"ק מ, מב

(מ) שמיעכן ביד ועשה וכו' - פ"י אף שנתרסק עי"ז לגמרי אפ"ה מברכין פרי העץ משום דכיון דעדיין ממשן קיים שייך לברך עליהם פרי העץ. וה"ה לענין פה"א כגון ער"ד עפ"י"ל (תפ"א) שמיעכן ועשאן כעיסה (פ"ה):

(מב) וי"א לברך עליהם שהכל - בזה נחלקו האחרונים:

- יש מהם שסוברים דהי"א לא פליג כ"א אפאווידל משום שנימוחו לגמרי ולא ניכר צורתן כלל אבל בדין המחבר דמיירי בתמרים שנתרסקו שניכר תוארן וצורתן אף כשמתרסקין לגמרי מווד דמברך פה"ע.

- ויש מהם שסוברים דהי"א פליג גם אדין המחבר וס"ל דכיון דנתרסקו לגמרי מברך שהכל

ולדינא אין נ"מ בזה דאף אם נימא דהי"א פליג גם אתמרי שנתרסקו מ"מ להלכ' קי"ל כדעת המחבר דהיכא שממשן קיים לא נשתנית ברכתן.

ורק בפאווידל שאבד כל צורתו ולא ניכר כלל מה הוא אז לכתחלה מברך שהכל וכהכרעת הרמ"א דבברכה זו יוצא על הכל בדיעבד.

- **יביע אומר** (י, ט) - כיון שהחולקים מודים בדיעבד, אין סב"ל. אמנם ראה להלן שפסק כמשנ"ב בהבנת הפרי מגדים.

- **ר"פ** (ב, כח), **כה"ח** (נז), **אור לציון** (ב יד ב), **הרב אליהו** - מחמירים מספק גם על בתמרים לברך שהכל מדין סב"ל ואם ברך העץ יצא.

מה נחשב 'שלא ניכר כלל מה הוא' שנחלקו בו

המחלוקת היא בנימוחו דרך בישול

10. מחצית השקל אורח חיים סימן רב ס"ק יח

החילוק ביניהן, שבגודלגדניות כתב מ"א שנתבשלו ונימוחו לגמרי, והיינו ע"י בישול, שכן דרך הפוידל"א לבשל ועל ידי זה נימח. ובתמרים כתב שנתמעכו לגמרי, ולא כתב נתבשלו ונימוחו, דאין דרך לבשול אלא נתמעכו ביד. וכן הוא לשון הרמב"ם שהעתיק המחבר, תמרים שמיעכן ביד כו'.

11. בן איש חי שנה ראשונה פרשת פינחס סעיף ג

ג. פרי גמור המטוגן או נתבשל אם עדיין צורתו עליו יברך ברכה העקריית שלו, אבל אם נמוח לגמרי שנשתנית צורתו מברך שהכל.

המחלוקת היא כשגם הטעם לא ניכר ולא רק הצורה

12. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן רב ס"ק ד

משמע דמשום הכי פאוידל"א צידד דיברך שהכל, דמערבין ג"כ דבש ותבלין ויש תרתי לגריעותא, נשתנו ממש, וגם נשתנו בטעמן, הא פירות נימוחים לגמרי ואין ניכר צורתן וטעמן ניכר, מודה התרומה הדשן דאפשר דמברך פרי העץ.

13. הליכות עולם חלק ב' עמוד קג בהערות.

על הפלאפל יש לברך לכתחילה שהכל נהיה בדברו, כיון שמעריבים בו תבלינים וקמח לדבק, ומטגנים אותו בשמן, ומלבד שנשתנה צורתו נשתנה טעמו. (ובהערה הפנה לפרי מגדים הנ"ל)

פירות שדרך לכותשם

קקאו עם סוכר, ממרח חומס, סלט אבוקדו

14. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פא עמוד ב (וכן בברכות לו ב)

אמר רב נחמן: האי הימלתא דאית מבי הנדואי שריא, ומברכין עליה בורא פרי האדמה. הימלתא – ליטויג"ה שפוטמטום בשמים כתושם כדכש.

15. תרומת הדשן סימן כט - דיני ברכות.

...וההיא הדומלתא ... וי"ל דהטעם משום דאורחיהו בהכי לכתוש ולשחוק כל הבשמים, מש"ה חשיבין קיימי במילתיהו, משא"כ בדבר אחר שאין דרכו להיות תדיר מעוך ומרוסק.

16. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רג סעיף ז

בשמים שחוקים ומעורבים עם סוקר, הבשמים עיקר ומברך עליהם כדון ברכת אותם בשמים.

משנ"ב: (יב) שחוקים - היינו אף כשהם שחוקין ונימוחים לגמרי עד שאין ניכר בהם תארן הראשון כלל אפ"ה לא נשתנית ברכתן עי"ז לכו"ע דרך הבשמים לכתוש באופן זה:

ברכת חומס למריחה

17. בית יוסף אורח חיים סימן רח אות ח ד"ה ועל פת

ועל מה שכתב רבינו בשם הרא"ש דעל תבשיל דשאר מיני קטניות מברך שהכל תמהני אמאי לא יברך בורא פרי האדמה ואפשר דבשנתבשלו הקטניות עד שנתמעכו מיירי דכיון דאין זה דרך אכילתן אין מברכין עליהם בורא פרי האדמה: (ויש לדון מדוע השו"ע צריך לטעם זה, ואפשר שכתב כן רק בדעת הטור שבסימן רב כתב שנראה בדעתו שסובר כרש"י)

18. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ח

הגה: העושה תבשיל משאר מיני קטניות... ואם נתמעכו לגמרי או שאין טובים מבושלין כחיון, מברך שהכל (וכן פירש הב"י דברי הטור"ם).

19. משנה ברורה סימן רח ס"ק לח

(לח) נתמעכו לגמרי - היינו דוקא שעשה תבשיל מקמח של קטניות שאין דרך אכילתן בכך או שמיעך אותן דרך כלי מנוקב שהן דקין מאד כקמח... אבל כשבשיל הקטניות שלמין ומיעך אותן בכף עיקר דרך אכילתן בכך ועוד שממשן קיים ומברך בפה"א: ומשמע שתלוי בעיקר דרך האכילה וי"א במידת הטחינה וצ"ע שהרי הימלתא נטחן לגמרי במדוכה כתבלין וברכתו אדמה.

דרך לטחנם אך נשתנו מאד באור (סוכר, נקניקיות סויה, שוקולד)

מחלוקת הגאונים והרמב"ם בברכת סוכר קנים

20. טור אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רב

הסוכרא כתב בה"ג בפה"ע. והרמב"ם ז"ל כתב... ואני אומר שאין זה נקרא פרי ומברכין עליהם שהכל לא יהא דבש של אלו הקנים שנשתנה ע"י האור גדול מדבש תמרים דלא נשתנה ע"י האור ומברכין עליו שהכל. ואפשר להשיב על דבריו שאינו דומה לדבש תמרים שהתמרים הן פרי ונטעי להו אדעתא לאוכלם הלכך כשנשתנו נשתנית ברכתן מידי דהוה אכל הפירות שמברכים על משקין היוצאין מהם שהכל חוץ מהיין והשמן אבל אלו הקנים שאינן ראויין לאכילה ועיקר נטיעתן על דעת הדבש ודאי זה פריין ומברכין עליו בפה"ע.

השו"ע פוסק כרמב"ם לברך שהכל כשנשתנה על ידי האור

21. בית יוסף אורח חיים סימן רב אות טו ד"ה ועל הסוכרא

ומ"ש רבינו ואפשר להשיב על דבריו וכו'. דברי טעם הם ואף על פי כן כיון דפלוגתא היא לברך שהכל עדיף דעל כולם אם אמר שהכל יצא:

טעם הרמב"ם שאין ניכר כלל שיצא מפרי או ירק

22. באור הלכה סימן רב סעיף טו

ואין לנו טעם בזה לברך שהכל אלא לפי סברא השניה שזכר הרמב"ם והוא מפני שמשנתנים ע"י האור וס"ל להרמב"ם דלא תקנו ע"ז ברכת הפרי שממנה יצא כיון שאין ניכר כלל לעין אדם שמפרי או מירק פלוני יצא דבר זה שהרי הוא עכשיו כחתיכת מלח ואין לברך בכגון זה אלא שהכל.

שינוי צורה שאינו דרך טחינה

גם שינוי צורה הנובע מחוס כלול במחלוקת

23. מאמר מרדכי - שביעית מאמרים סימן יב

לענין ברכת הפופקורן דעתנו היא - שלא לברך על פופקורן מכיון שאין צורתו ברורה וניכרת, וגם משום שנחלקו בזה מרן ורמ"א...

כשישנוי הצורה לא נעשה בטחינה כולם מודים שברכתו נשמרת
(פופקורן, קורנפלס שלא נעשה מקמח)

24. שו"ת אור לציון חלק ב - פרק יד - דיני ברכות הערה יא

יא. נראה פשוט שפופקורן חשיב צורתו קיימת, אף שהחליף צורה, שהרי זו הצורה של תירס התופח בחום, וכמו פרוסות תפוז"ה המטוגנות בשמן (צ'יפס), שאעפ"י שאין עליהם את צורתם הראשונה, מ"מ חשיב צורתם קיימת, וברכתן בורא פרי האדמה, ולא דמי לפרי מרוסק שאין עליו כלל צורת הפרי. וכ"כ בספר וזאת עמ' 100 הברכה בשם האג"מ והרב אלישיב.

סיכום להלכה

יג. **פירה מאבקת תפ"א** יש אומרים שחזור לדין תפ"א וברכתו אדמה (דרשו הע' 45 בשם הגרש"א והרב אלישיב) ויש אומרים שנשתנה כבר ברכתו לשהכל (שם בשם הרב קרליץ).

- א. **פירות שנתרסקו לגמרי** ולא ערבו בהם דברים נוספים וגם לא בישלו אותם יש אומרים שיברכו עליהם שהכל נהיה בדברו מספק (ר"פ, כה"ח, אור לציון הרב אליהו) ויש אומרים שברכתם כברכת הפרי ולשיטה זו יברכו על תמרים, תות שדה, בננה ואבוקדו מעוכים כברכת הפרי (יבי"א ז כט. וזאת הברכה עמ' 252 בשם הגרש"א, פסקת"ש רב טז).
- ב. **פרי שנתרסק לגמרי וערבו בו תבלינים** באופן שבנוסף לשינוי מראהו נשתנה גם טעמו ברכתו שהכל נהיה בדברו (מחצה"ש).
- ג. **פרי שנתרסק לגמרי בבישול או בטיגון** ברכתו שהכל נהיה בדברו. ולכן ריבה שאין בה חתיכות פרי או פשטית ירק שצורת הפרי לא נכרת ברכתה שהכל.
- ד. **פרי שדרכו בטחינה** שומר על ברכתו המקורית גם כשמעורבים בו תבלינים. ולכן לדעת רוב הפוסקים **ממרח חומס ביתי** שהחומס רוב בתערובת, ברכתו בורא פרי האדמה אפילו הוא מעוך לגמרי כיון שדרכו בכך (שערי הברכה תקצ"ד בשם הרב אלישיב ופני השלחן. הרב **מוצפי**. וכן משמעות משנ"ב רח"ל). **ואבקת קקאו** שערבו במעט סוכר ברכתה העץ ויש מי שמחמיר לברך שהכל גן שדרכו בכך (הרב אליהו בהערות לקיצו"ש"ע) או כשמייעכו החומס במכונה (וזאת הברכה עמ' 99).
- ה. **פירות ששינו צורתם עקב חום** יבש או מעיכה ללא טחינה שומרים על ברכתם המקורית. ולכן פופקורן וחיטה תפוחה ברכתם בורא פרי האדמה (אול"צ ב יד יא. פסקת"ש שם). ויש מחמירים לברך על פרי אחר (מאמ"ר שם).
- ו. **שוקולד** – ברכתו שהכל שאע"פ שדרכו בטחינה, נשתנה ממראה פרי לגמרי על ידי האור וכן אינו ראוי לאכילה כפרי אלא בתיקון גדול (אול"צ ב יד ה. מנחת שלמה א צא ב. וזאת הברכה עמ' 101 בשם אג"מ, ושבת הלוי) ויש אומרים שאם רובו מוצקי קקאו יברך בורא פרי העץ כיון שדרכו בכך.
- ז. **שייק/ מיץ פירות** – ברכתו שהכל נהיה בדברו כדין כל משקה (ערוה"ש רב כז. חזו"ע ברכות עמ' קלו. דרשו 57 בשם הגרש"א, שבת הלוי והגרש"א. וראה דעת החזו"א לגבי מיץ תפוזים אך לא נהג כן).
- ח. **קליפות תפוזים מסוכרות** – נחלקו בהם האחרונים ולמעשה יברך שהכל (משנ"ב רב לט).
- ט. **כדורי פלאפל** ברכתם שהכל כיון שמעריבים בו תבלינים וקמח לדבק, ומטגנים אותו בשמן (שהוא כעין הסוכר שנשתנה צורתו באור), ומלבד שנשתנה צורתו נשתנה טעמו (הליכות עולם ב פנחס ה). ויש אומרים שברכתם אדמה כיון שדרכם בכך (אבני ישיפה לח ה).
- י. **לדר ממותק** – ברכתו שהכל. כיון שבנוסף לכך שנתמעכו ושינה צורתו גם עבר בישול ושינה טעמו וישמו (מילואים ליבי"א שם הערה 7 בשם ברכת יוסף).
- יא. **לדר טבעי ללא ממתיק שיובש בשמש** כפי שהיה מקובל בעבר נהגו לברך עליו שהכל (ר"פ שם). אך המברך עליו עץ יש לו על מה לסמוך (מנהג הגרע"י).

לפוסקים הסוברים שמחית שומרת על ברכתה

- יב. **פירה מתפוחי אדמה** ברכתו בורא פרי האדמה הן מצד שניכר הפרי והן מצד שדרכו בכך (שערי הברכה עמ' תשיז בשם הרב אלישיב והרב שטרן) וכן סלט חצילים מעוכים (פסקת"ש שם טו) ואם טחנם בבלנדר עד שנעשו נוזלים ברכתם שהכל (שם בשם הרב וזנר).